

MAGDALENA JAHN

CZY I JAK UCZYĆ JĘZYKA ROSYJSKIEGO W UCZELNIACH KATOLICKICH?

Uczenie się języka obcego wymaga długotrwałego wysiłku. Słuchacze uczelni katolickiej, którzy podejmują wysiłek związany z opanowaniem języka rosyjskiego, muszą rozumieć cel, jaki przyświeca kontynuowaniu nauki tego w szkole podstawowej i średniej obowiązkowego przedmiotu.

Praktycznie masowa znajomość języka rosyjskiego nie jest potrzebna. W sytuacji, gdy samo studiowanie i praca po studiach znajomości języka nie wymagają, gdy nie funkcjonuje czynnik potrzeby intelektualnej, obowiązkowe uczestniczenie w lektoracie mija się z celem. Zajęcia mogą spełniać swoje zadanie, jeżeli zostały przez studenta wybrane dobrowolnie.

Zamiast tradycyjnego lektoratu w uczelni katolickiej, warto – jak się wydaje – prowadzić zajęcia będące rodzajem konsultacji dla słuchaczy zainteresowanych tym nadobowiązkowym przedmiotem. Właściwe uczenie się na etapie zaawansowanym odbywa się samodzielnie. Zadanie lektora polega głównie na ukierunkowaniu pracy samodzielnej. Dzięki pomocy nauczyciela możliwe jest czynne opanowanie języka w zakresie materiału leksykalnego i gramatycznego zawartego w przestudiowanych przez słuchaczy tekstach. Generowanie nowych wypowiedzi na podstawie przeczytanego tekstu powinno bowiem odbywać się w sytuacji, gdy zdania odbiegające od normy językowej są natychmiast poprawiane. Zapobiega to zapamiętywaniu błędów językowych.

Dopóki w szkole średniej na lekcji języka rosyjskiego mówienie jest sprawnością wiodącą, nastawienie w nauczaniu tego języka na wyższej uczelni na czynne jego opanowanie nie stanowi wygórowanego, nierealnego wymagania. Mówiąc o czynnym opanowaniu języka, nie mam na myśli doskonałości w zakresie realizacji fonetyczno-fonologicznej czy poprawności intonacyjno-rytmicznej. Wiadomo, że ludzie dorośli mogą opanować język obcy tylko jako obcy, a więc jako jedynie zbliżony do mowy autochtonów. Przyczyną tego stanu rzeczy są przede wszystkim trudności z identyfikowaniem allofonów. Jednakże wyeliminowanie pewnych błędów językowych w zakresie zamkniętych podsystemów językowych jest konieczne, gdyż utrudniają one Rosjaninowi zrozumienie wypowiedzi.

Utrudnieniem takim może być np. miękka wymowa rosyjskich spółgłosek zawsze twardych oraz twarda wymowa spółgłosek zawsze miękkich (rosyjskie "cz"). Zadanie nauczyciela, pod którego kierunkiem odbywa się opanowywanie języka, polega m.in. na udzieleniu pomocy w trakcie nadrabiania braków nauczania szkolnego. Badania socjolingwistów potwierdzają tezę wysuniętą przez zwolenników tzw. lapsologii glottodydaktycznej, która podkreśla, że pewnych błędów językowych nie wolno popełniać pod groźbą utraty autorytetu¹. Nadrobienie braków nauczania szkolnego rozumiane jako ostateczne wyeliminowanie tzw. błędów irytacji, zwłaszcza gramatycznych, niewątpliwie posiada znaczenie praktyczne.

Zajęcia dla zainteresowanych językiem rosyjskim słuchaczy uczelni katolickiej nie powinny polegać na "przerabianiu" skryptu. Nawet najlepsza motywacja nie pomoże, do mówienia można przejść tylko od słuchania mowy obcojęzycznej. Jak zawsze na zaawansowanym etapie nauczania mówienie jest nie mniej ważne, niż czytanie. Stąd też zajęcia z lektorem powinny polegać głównie na prowadzeniu rozmów na tematy z życia codziennego. Zaprogramowanie rozmaitych sytuacji oraz serii ćwiczeń dialogowych należy z konieczności do lektora, trudno bowiem wskazać podręcznik, który rozwiązywałby te kwestie, co nie oznacza jednak, że skrypt jest niepotrzebny. Odpowiednio dobrane, przykładowe teksty z zakresu obranej przez studentów specjalizacji powinny być nagrane na taśmy magnetofonowe przez Rosjan. Nagrania są po prostu niezbędne w samodzielnej pracy nad językiem. Ważne znaczenie mają zamieszczane zwykle w skryptach dla studentów różnych kierunków komentarze dotyczące podstawowego słownictwa specjalistycznego.

Za efekt końcowy dwuletniego kursu języka rosyjskiego w uczelni można, jak się wydaje, uznać: 1. rozumienie treści wysłuchanego oraz przeczytanego tekstu popularnonaukowego i naukowego z zakresu obranej specjalizacji, umiejętność przekazania treści ustnie i pisemnie w języku obcym, a w przypadkach uzasadnionych (trudny tekst naukowy) po polsku; 2. umiejętność prowadzenia rozmowy i uczestniczenia w rozmowie na tematy z życia codziennego (chodzi tu zwłaszcza o zdobycie kompetencji komunikatywnej w zakresie tematów dotyczących religii, sztuki sakralnej, filozofii).

Kompetencja lingwistyczna, umiejętność generowania i rozumienia nieskończonej liczby zdań gramatycznie poprawnych, która jest możliwa dzięki zmagazynowanym w naszym mózgu regułom leżącym u podstaw języka, nie wystarczy. Do aktywnego posługiwania się językiem potrzebny jest nie tylko system budowania i rozumienia zdań gramatycznie poprawnych, ale także system użycia tych zdań

---

¹ W. M a r t o n. *Nowe horyzonty nauczania języków obcych*. Warszawa 1972 s. 77.

w kontekstach językowych i sytuacyjnych, system zasad oraz sposobów przechodzenia bez odwoływania się do języka ojczystego – od struktur głębokich do powierzchniowych języka obcego. Transponowanie struktur głębokich na powierzchniowe, niemożliwe bez myślenia w języku obcym, wiąże się z umiejętnością (lub jej brakiem) nadawania obcojęzycznej mowie funkcji ekspresywnej, która polega na wyrażaniu postawy wobec tego, o czym się mówi. Transformacja ta wymaga m.in. znajomości określonej liczby reguł socjolingwistycznych. Kompetencja komunikatywna jest dla przeciętnego absolwenta wyższej uczelni ważniejsza niż bierna znajomość języka wystarczająca do prowadzenia badań naukowych. Badania te (analiza, przekład) są udziałem jednostek. Zajmują się nimi specjaliści, filologowie.

Każdy tekst to interpretacja, tekst rozumiany jako coś, co N. Chomsky nazywał performancją, a co w żargonie glottodydaktyków nazywa się produkcją językową czy działalnością mowną. Językoznawstwo XX w. ma termin, wywodzący się z teorii gramatyki generatywno-transformacyjnej: twórczość językowa. Tekst jest "twórczością" – nie można powiedzieć dwa razy tego samego tak samo, chyba że ktoś recytuje tekst, którego nauczył się na pamięć. Dzieje się tak dlatego, iż generowanie mowy wiąże się zawsze z nadawaniem wypowiedzi funkcji ekspresywnej, która polega na przekazywaniu, obok znaczenia lingwistycznego, także znaczenia wewnętrznego, niejako ukrytego. Dlatego, jak się wydaje, doskonalenie wyniesionej ze szkoły średniej kompetencji komunikatywnej jest dla studentów sprawą ważną. Celem nauki powinna być umiejętność porozumiewania się w języku obcym. Nastawienie na wyłącznie bierne opanowywanie języka należy niewątpliwie uznać za nieporozumienie. Kościół przez wieki przekazywał wiedzę z różnych dziedzin. Był czas, gdy w szkołach duchowni uczyli języków obcych, pełnili obowiązki filologów. Dziś neofilologami być nie muszą. Obowiązuje ich jednak "myślenie według wartości" (tytuł książki ks. prof. J. Tischnera). Są wartości, o których współczesny polski ksiądz powinien umieć mówić, także po rosyjsku. Myślę, że w dzisiejszych czasach, w dobie ekumenizmu właśnie alumni seminariów duchownych powinni łączyć wiedzę teologiczną z tymi umiejętnościami językowymi, których wymaga prowadzenie dialogu z władającymi językiem rosyjskim przedstawicielami innych kościołów.

EST-CE QU'IL FAUT ET COMMENT ENSEIGNER LE RUSSE
DANS LES ÉCOLES SUPÉRIEURES CATHOLIQUES?

R é s u m é

Généralement la connaissance du russe n'est pas nécessaire après avoir fini les études. Toutefois les cours de langue russe peuvent remplir leur tâche, à condition d'être choisis de bon gré par un étudiant.

L'apprentissage du russe devrait tendre à former la capacité de communiquer en langue étrangère, c'est-à-dire la compétence communicative. Sans doute l'idée de viser seulement la connaissance passive se qualifierait-elle toutefois de malentendu. A l'époque moderne qui est celle de l'oecuménisme, les séminaristes devraient unir leur savoir théologique aux facultés linguistique que nécessite le dialogue avec les représentants d'autres églises parlant la langue russe.

Les cours de russe enseigné pendant deux années devraient aboutir: 1) à la capacité de comprendre un texte de vulgarisation scientifique ou un scientifique qu'entend un apprenant, d'en communiquer le contenu par écrit ou oralement en russe ou, dans quelques cas exceptionnels (un texte scientifique difficile), en polonais; 2) à la capacité de communiquer ses opinions et de participer à une conversation sur les sujets communs (il est surtout question d'acquérir la compétence communicative en matière de la religion, de la religion, de l'art sacré).